

**Салтанат Әшірбай¹ , Гаухар Абдрахманова² , Хасан Языжы³ **

¹ Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Халықаралық қатынастар факультеті,
«Саясаттану» кафедрасының докторанты,
e-mail: saltanat.ashirbay.1984@gmail.com

² Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Халықаралық қатынастар факультеті,
«Саясаттану» кафедрасының қауымдастырылған профессоры,
тарих ғылымдарының кандидаты,
e-mail: gauhar-abdrahmanova@mail.ru
(Астана, Қазақстан)

³ Т. Қожаелі Университетінің Саяси ғылымдар факультеті,
Саясаттану және мемлекеттік басқару кафедрасының
қауымдастырылған профессоры, әлеуметтік ғылымдар докторы
e-mail: hasan.yazici@kocaeli.edu.tr
(Измит, Түркия)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АНА МЕН БАЛАНЫ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ ТҰРАҚТЫ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫ

Андатпа. Бұл зерттеу Қазақстан Республикасында ана мен баланы әлеуметтік қорғау жүйесінің қалыптасуы мен дамуын орнықты даму тұжырымдамасы аясында кешенді талдауға бағытталған. Мақалада мемлекеттік әлеуметтік саясаттың негізгі бағыттары, ана мен баланы қорғауға қатысты құқықтық-нормативтік база және халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық шеңберінде жүзеге асырылып жатқан бағдарламалар қарастырылады. Сонымен қатар, БҰҰ-ның Орнықты даму мақсаттарының ұлттық саясатқа ықпалы, халықаралық міндеттемелердің орындалу деңгейі және әйелдер мен балалар құқықтарын қамтамасыз ету саласындағы негізгі жетістіктер мен өзекті мәселелер талданады.

Зерттеудің әдіснамалық негізін жүйелік, салыстырмалы және статистикалық талдау әдістері құрайды. Теориялық база ретінде әлеуметтік мемлекет пен орнықты даму тұжырымдамаларына қатысты ғылыми еңбектер, халықаралық және ұлттық құқықтық құжаттар пайдаланылды. Эмпириялық деректер мемлекеттік органдардың ресми статистикасы мен халықаралық ұйымдардың есептеріне негізделген.

Жүргізілген талдау нәтижелері Қазақстанда ана мен баланы қорғау жүйесін жетілдіру, гендерлік саясатты дамыту және әлеуметтік қолдау тетіктерін нығайту бағытында еліміздің табысты қызметтері бар екенін көрсетті. Гендерлік теңсіздік, тұрмыстық зорлық-зомбылық

және әлеуметтік қызметтердің қолжетімділігі сияқты мәселелер әлі де сақталуда. Ғылыми жұмыс қорытындысында ұлттық саясатты жетілдіру мен БҰҰ-ның Орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу үдерісін жетілдіруге бағытталған ұсыныстар берілді.

Түйін сөздер: ана мен бала, әлеуметтік саясат, орнықты даму, гендерлік теңдік, әлеуметтік қорғау, Қазақстан.

Салтанат Аширбай, Гаухар Абдрахманова, Хасан Языжы СТРАТЕГИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ МАТЕРИНСТВА И ДЕТСТВА

Аннотация. Данное исследование посвящено комплексному анализу формирования и развития системы социальной защиты матери и ребенка в Республике Казахстан в контексте концепции устойчивого развития. В статье рассматриваются основные направления государственной социальной политики, правовая и нормативная база защиты матери и ребенка, а также программы, реализуемые в сотрудничестве с международными организациями. Кроме того, исследование анализирует влияние Целей устойчивого развития ООН на национальную политику, уровень выполнения международных правовых документов и межгосударственных обязательств, а также ключевые достижения и актуальные проблемы обеспечения прав женщин и детей.

Методологическая основа исследования включает системный, сравнительный и статистический анализ. Теоретическая база формируется на основе научных трудов о социальном государстве и концепции устойчивого развития, международных правовых документов, государственных стратегических программ и нормативно-правовых актов. В качестве эмпирических источников использованы официальные статистические данные государственных органов, отчеты международных организаций и результаты социальных программ по защите матери и ребенка.

На основе проведенного анализа предложены научно-практические рекомендации по совершенствованию национальной политики в сфере защиты матери и ребенка, укреплению гендерного равенства и повышению эффективности системы социальной поддержки. Результаты способствуют обеспечению устойчивого развития Казахстана как социального государства и продвижению реализации Целей устойчивого развития ООН

Ключевые слова: мать и ребенок, социальная политика, устойчивое развитие, гендерное равенство, социальная защита, Казахстан.

Saltanat Ashirbay, Gaukhar Abdrakhmanova, Hasan Yazici SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY OF KAZAKHSTAN IN THE FRAMEWORK OF MATERNAL AND CHILD PROTECTION

Abstract. This study provides a comprehensive analysis of the formation and development of the maternal and child social protection system in the Republic of Kazakhstan within the framework of sustainable development. The article examines the main directions of state social policy, the legal and normative framework for maternal and child protection, and programs implemented in cooperation with international organizations. In addition, the study analyzes the influence of the UN Sustainable Development Goals on national policy, the level of compliance with international legal instruments and interstate obligations, as well as key achievements and current challenges in ensuring the rights of women and children.

The methodological basis of the study includes systematic, comparative, and statistical analysis methods. Theoretical foundations are drawn from scientific literature on the welfare state and sustainable development concepts, international legal instruments, state strategic programs, and normative legal acts. Empirical sources comprise official statistical data from government agencies, reports of international organizations, and results of social programs related to maternal and child protection.

Based on the analysis, the study offers practical and evidence-based recommendations to enhance national policy in maternal and child protection, strengthen gender equality, and improve the efficiency of social support systems. The results contribute to ensuring Kazakhstan's sustainable development as a social state and advancing the implementation of the UN Sustainable Development Goals.

Keywords: *maternal and child, social policy, sustainable development, gender equality, social protection, Kazakhstan*

Кіріспе

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында ана мен баланы қорғауға, сондай-ақ әйелдерді қолдауға баса назар аударылған. Елдегі әлеуметтік саясаттың стратегиялық бағыты – ана мен балаларға оңтайлықты еркін таңдауға мүмкіндік беретін жағдайлар жасалған. Ұлт деңгейінде халықтың көбею мәселесін шешуде мемлекет әлеуметтік мемлекет қағидағтарын ұстанады. Әлеуметтік мемлекеттің тұрақты дамуы жағдайында Қазақстандағы ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясат қоғамның әл-ауқатын арттыруға, халықтың сапалы өмір сүру деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған маңызды стратегия. Ана мен бала – еліміздің болашағы, ал олардың денсаулығы мен әл-ауқаты әрқашан мемлекеттің басты назарында болуы тиіс.

Қазақстанда соңғы жылдары аналар мен балалардың құқықтарын қорғауға, олардың денсаулығын жақсартуға, білім алуына және әлеуметтік қолдауға ерекше көңіл бөлінуде. Бұл бағыттағы мемлекеттік саясаттың тиімділігі елдің әлеуметтік тұрақтылығы мен әлеуметтік-экономикалық дамуына әсер етеді. Сонымен қатар, ана мен баланы қорғау – мемлекеттің әлеуметтік жауапкершілігінің көрсеткіші, әрі ұлттың ұзақ мерзімді дамуын қамтамасыз етудің маңызды құралы.

Әлеуметтік мемлекет пен орнықты даму тұжырымдамаларына қатысты заманауи зерттеулер тек сипаттамалық сипатта қалмай, терең теориялық талдауды қажет етеді. Аталмыш ұғымдар әлеуметтік саясаттың стратегиялық бағытын анықтауда негізгі рөл атқарады және философиялық және социологиялық дәстүрлерге сүйенген күрделі концептуалды негізге ие. Оларды талдау барысында әлеуметтік әділеттілік, экономикалық даму, гендерлік теңдік және қоғамдық әл-ауқат сияқты факторлар кешенді түрде қарастырылады, бұл өз кезегінде әлеуметтік саясатты ғылыми тұрғыдан жүйелі бағалауға мүмкіндік береді.

Даниялық әлеуметтанушы Госта Эспинг-Андерсеннің (Gøsta Esping-Andersen) әлеуметтік қамсыздандыру режимдері теориясы әл-ауқатты қамтамасыз етудің мемлекеттік модельдерін үш негізгі типке бөлуді ұсынады: либералды, консервативті-корпоративтік және социал-демократиялық режимдер. Әрбір режим әлеуметтік құқықтарды қамтамасыз етудегі мемлекет, нарық және отбасы арасындағы белгілі бір тепе-теңдікті сипаттайды. Бұл өз кезегінде әлеуметтік саясатты талдаудың теориялық негізін құрайды [1].

Үнділік ғалым Амартия Сен (Amartya Sen) әділеттілікті тек ресми ережелерді сақтау немесе ресурстарды бөлумен шектемей, нақты өмірлік жағдайларды салыстырмалы талдау арқылы бағалауды ұсынады. Ол адамдардың мүмкіндіктерін (capabilities) кеңейтуге баса назар аударады. Яғни жеке тұлғаның өз өмірін құндылыққа сай, қалауынша қалыптастыруға қабілетті болуын қамтамасыз ету маңызды деп есептейді. А.Сеннің тұжырымы бойынша, әлеуметтік саясат пен әл-ауқат жүйелері тек материалдық ресурстарды бөліп қана қоймай, әрбір адамның өмірлік мүмкіндіктерін толық пайдалануына жағдай жасауға бағытталуы тиіс [2].

Аталған әлеуметтік қамсыздандыру режимдерін әрі қарай саяси және философиялық тұжырымдамалар арқылы түсіндіруге болады. Мысалы, америкалық зерттеуші Джон Роулздің (John Rawls) әділеттілік принципі – «әділеттілік әділеттілік ретінде» – негізгі тауарлар мен қызметтерге тең қол жеткізуге, сондай-ақ әлеуметтік қорғау механизмдерін әділ қайта бөлуге ерекше назар аударады. Осы тұрғыдан алғанда, әл-ауқаттың мемлекеттік режимдерін тұрақты дамудың либералдық және неолибералдық модельдерімен салыстыру әртүрлі елдердегі әлеуметтік саясаттың идеологиялық және нормативтік негіздерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді [3].

Еліміздегі елеулі әлеуметтік мәселерді шешуде қазақстандық ғалымдар Жарқынбаева Р. [4], Амангельдиева Н. [5], Айтжанова Д., Омаров А. [6] еңбектерінде аналарға, жастарға және балаларға әлеуметтік көмек көрсету мен қолдаудың тиімді жүйесі қалыптасқан жағдайда ғана бұл мәселелерді нәтижелі шешуге мүмкіндік бар екендігі ғылыми тұрғыда негізделді. Ресей ғалымдары мен бұл тақырыпты зерттейтін зерттеушілер Шакирова Н. [7], Алиев Д., Гонтмахер Е., Трубин В. [8], Ромакин П. [9] бұл тұрғыда қазіргі заманғы отбасының мәселелерін отбасының әлеуметтік әлеуетінің төмендеуі, отбасылық құндылықтардың беделі, ажырасу санының артуы және туудың төмендеуі, отбасылық неке қатынастарындағы қылмыстың

өсуі, отбасының қолайсыз психологиялық климатына байланысты балалардың даму ауытқуларына ұшырау қаупінің жоғарылауы туралы айтады. Шетел ғалымдары Nikos Papadakis, Stylianos Ioannis Tzagkarakis [10], Christine Wekerle [11], Angeles Sánchez, María Navarro [12] қазіргі таңда балалардың құқығының қорғалуы мен халықаралық тәжірибелерден мысал келтіреді.

Ғалымдардың бұл пікірталастары аталған мәселені қарастырудың бірыңғай тұжырымдамалық және әдіснамалық негіздерінің жеткілікті деңгейде қалыптаспағандығын көрсетеді. Бұл өз кезегінде ана мен баланы қорғау саласындағы әлеуметтік саясатты орнықты даму қағидаттарымен ұштастыра зерттеудің теориялық және әдістемелік аспектілерін тереңдету қажеттілігін айқындайды. Сонымен қатар, жүргізілген ғылыми талдау нәтижесінде Қазақстан жағдайында ана мен баланы қорғау саясатының БҰҰ-ның орнықты даму мақсаттарымен өзара байланысын кешенді түрде бағалайтын зерттеулердің жеткіліксіздігі байқалады. Аталған ғылыми олқылық бұл тақырыпты жүйелі тұрғыда қарастырудың өзектілігін күшейтеді.

Зерттеудің негізгі ғылыми проблемасы. Қазақстан Республикасында ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың орнықты даму мақсаттарымен өзара байланысын және оның әлеуметтік мемлекет қағидаттарын жүзеге асырудағы рөлін ғылыми тұрғыда бағалау.

Зерттеу міндеті.

1. Ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың теориялық негіздерін зерттеу: орнықты даму тұжырымдамасы, әлеуметтік мемлекет қағидалары және халықаралық құқықтық стандарттар негізінде теориялық база қалыптастыру.

2. Қазақстандағы ана мен баланы қолдау бағытындағы мемлекеттік бағдарламаларды талдау: әлеуметтік, экономикалық және құқықтық аспектілер бойынша бағдарламалардың құрылымын және іске асырылуын зерттеу.

3. БҰҰ Орнықты даму мақсаттарымен сәйкестігін бағалау: ұлттық саясат пен халықаралық міндеттемелер арасындағы өзара байланыс пен орындалу деңгейін анықтау.

4. Ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың әлеуметтік әсерін бағалау: әлеуметтік қолдау тетіктері, гендерлік теңдік, әйелдердің еңбек нарығы мен кәсіпкерліктегі белсенділігінің халық әлауқатына ықпалын талдау.

5. Ұсыныстар әзірлеу: мемлекеттік саясатты жетілдіру, әлеуметтік қолдауды тиімді ұйымдастыру және гендерлік теңдікті нығайту бойынша ғылыми-тәжірибелік ұсыныстар жасау.

Зерттеудің мақсаты. Қазақстан Республикасындағы ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты орнықты даму тұжырымдамасы аясында жан-жақты талдау арқылы бағалау. Зерттеу мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін, әлеуметтік қолдау тетіктерінің сапасын, сондай-ақ әйелдердің еңбек нарығы мен кәсіпкерліктегі белсенділігін зерттеуге бағытталған. Сонымен қатар, мақсаты – гендерлік теңдіктің

деңгейін анықтау, әлеуметтік саясаттағы өзекті мәселелерді көрсету және ана мен баланы қорғау жүйесін жетілдіруге практикалық ұсыныстар жасау. Зерттеу нәтижелері Қазақстанның әлеуметтік мемлекет ретінде орнықты дамуына және БҰҰ-ның Орнықты даму мақсаттарына қол жеткізуге қосқан үлесін нақты көрсетуге мүмкіндік береді.

1. Зерттеудің әдіснамалық базасы

а. Теориялық дереккөздер: орнықты даму тұжырымдамалары, әлеуметтік мемлекет, ана мен баланы қорғаудың құқықтық негіздері, халықаралық стандарттар мен ұсынымдар (мысалы, бала құқықтары туралы Конвенция, Қазақстанның Даму стратегиясы).

б. Талдамалық құжаттар: нормативтік-құқықтық актілер, стратегиялық бағдарламалар, мемлекеттік органдардың есептері, статистикалық деректер.

Зерттеу әдістері

а. деректі талдау:

- ана мен баланы қорғауға қатысты құқықтық актілерді, стратегияларды, бағдарламалар мен есептерді талдау.

- Орнықты даму қағидаттары контекстінде нормативтік базаны бағалау.

б. статистикалық талдау: әр түрлі факторлардың тенденцияларын, динамикасын және арақатынасын анықтау үшін ашық және жабық деректерді өңдеу: әйелдерге қатысты қылмыстар, тұрмыстық құқық-бұзушылық статистикасы, өлімі, әлеуметтік қызметтердің қол жетімділігі.

Зерттеу әдіснамасы

Зерттеу жұмысы пәнаралық тәсілге негізделіп, әлеуметтік саясат, экономика және құқық салаларындағы теориялық және эмпириялық әдістер кешенін қолдану арқылы жүргізілді. Зерттеу барысында жүйелік талдау, салыстырмалы талдау, статистикалық мәліметтерді өңдеу және мазмұндық талдау әдістері пайдаланылды.

Зерттеу деректерін іріктеу кезінде ресми және ашық статистикалық ақпарат көздеріне басымдық берілді. Атап айтқанда, Қазақстан Республикасының мемлекеттік органдарының ресми статистикалық деректері, халықаралық ұйымдардың есептері, сондай-ақ ана мен баланы қорғау саласына қатысты мемлекеттік бағдарламалар мен нормативтік құжаттар талданды.

Статистикалық деректерді талдау барысында салыстырмалы және динамикалық талдау тәсілдері қолданылды. Бұл әдістер ана мен баланы қорғау саласындағы көрсеткіштердің соңғы жылдардағы өзгеріс динамикасын анықтауға және олардың әлеуметтік саясаттағы маңызын бағалауға мүмкіндік берді.

Эмпириялық деректерді талдау кезінде көрсеткіштерді салыстыру, жүйелеу және интерпретациялау әдістері пайдаланылды. Бұл тәсілдер ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың нәтижелерін

кешенді бағалауға және олардың әлеуметтік-экономикалық даму үдерістеріндегі рөлін айқындауға мүмкіндік береді.

Анализ және эмпирикалық зерттеу

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алып жеке дербес республика атанғалы адам құқықтары саласындағы халықаралық шарттар мен халықаралық құжаттар, оның ішінде әйелдердің құқықтарын қамтамасыз ету, олардың мүмкіндіктерін кеңейту саласындағы аталған ұйымдардың негізгі құқық қорғаушылардың қатысушысы болады: Бейжіндегі әйелдерді жақсарту жөніндегі іс-қимыл платформасы (1995) [13], Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы БҰҰ конвенциясы (1998 ж.) [14], Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық нысандарын жою туралы конвенцияға Факультативтік хаттама (1999 ж.) [15], Әйелдер құқықтары туралы саяси Конвенция (2000) [16], Тұрмыстағы әйелдің азаматтығы туралы Конвенция (2000) [17], Халықаралық емес ұйымдар ерлер мен әйелдердің еңбек құндылықтарына бірдей сыйақы беру туралы Конвенциясы (2000) [18] сынды құжаттарға қол қоя отырып, әйелдердің құқықтарын қорғауға және сақтауға кепілдік береді.

2015 жылдың 25 қыркүйегінде Біріккен Ұлттар Ұйымы (БҰҰ) 193 елдің қатысуымен Жаһандық Орнықты Даму Мақсаттарын қабылдады. Қазақстан Республикасы кедейлік пен теңсіздікті жою, қоршаған ортаны қорғау, халықтың әлеуметтік-экономикалық өркендеуі үшін 17 мақсаттарды қабылдап, 2030 жылға дейін 169 міндеттен және 242 индикатордан тұратын орнықты дамудың стратегияларын жүзеге асыруға үлесін қосуға міндеттенді [19].

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің бастамасымен және барлық мүдделі тараптармен бірлесіп 2019 және 2022 жылдары БҰҰ-ның жоғары деңгейдегі саяси форумында ұсынылған Орнықты даму мақсаттарын іске асыру бойынша ҚР Үкіметінің екі Ерікті ұлттық шолуы дайындалды. 2019 жылғы дайындалған Ерікті ұлттық шолуында еліміздің әлеуметтік саласының біршама өзгерістерге толы болғаны айтылады.

Қазақстан Республикасы өз әлеуметтік саясатын әлеуметтік принциптерге негіздейтін мемлекет болып саналады. Мемлекеттік бюджеттің айтарлықтай бөлігі әлеуметтік саланы жандандыруға бөлінеді. Сонымен қатар, әлеуметтік қолдау моделі әлеуметтік патернализм мен тәуелсіздіктен бас тартуды, азаматтардың өз жұмысының нәтижелеріне жауапкершілігін күшейтуді және іскерлік бастаманы жандандыруды көздейді. 2019 жылғы елеулі өзгерістердің бірі – аз қамтылған отбасыдан шыққан көп балалы аналардың әр балаға атаулы әлеуметтік көмек АӘК ай сайын келпіндендірілген түрде төленетін болды [20, 31 б].

Ары қарай 2022 жылы жарияланған Ерікті Ұлттық шолуына назар аударсақ, онда Қазақстанның еңбек нарығы әйелдердің жұмыспен жоғары қамтылуымен және білікті жұмысшылардың болуымен сипатталады. Қазіргі уақытта қызметкерлердің жартысына жуығы (49,1%) әйелдер. Алайда, әйелдердің жалақысы ерлерге қарағанда айтарлықтай төмен.

Әйелдер негізінен білім беру, денсаулық сақтау, әлеуметтік қызмет көрсету, мәдениет сияқты қызмет салаларында жұмыс істейді, олардың жалақысы әлдеқайда аз екені айтылады [21, 87 б].

Дегенмен, аталған кемшіліктерге қарамай, мемлекет билігі ер мен әйелдер арасындағы табыс арасындағы алшақтықты азайтуға бағытталған жұмыстарды жалғастыруда. 2021 жылы Қазақстан Республикасының Еңбек кодексіне әйелдер еңбегін пайдалануға тыйым салатын жұмыс орындарының тізбесін жою бойынша түзетулер енгізілді. Яғни, 16-баптың 27) тармақшасындағы «әйелдердің еңбегін пайдалануға шектеу қойылатын жұмыстардың тізімін,» деген сөздер алып тасталынды. Нәтижесінде, әйелдерге бұрын қолжетімсіз болған мамандықтар бойынша өз әлеуетін іске асыруға мүмкіндік беріп қана қоймайды, сонымен қатар еңбек нарығында қызмет тапшылығы салаларындағы теңгерімсіздікті азайтуға көмектеседі [22]. Бұдан былай әйелдерге полиграфия өндірісіндегі барлық жұмыстарға, металл өңдеу саласындағы ұсталық-пресс және термиялық жұмыстарға рұқсат етіледі. Тыйым тоқыма және жеңіл өнеркәсіптің кейбір салаларынан алынып тасталды: мақта, зығыр және жүн өндіру және өңдеу, киіз және киіз өндірісі. Бірқатар жұмыстар әйелдерге тамақ өнеркәсібінде, целлюлоза, қағаз, картон өндірісінде, тас және тас өңдеу, құрылыс, монтаждау және жөндеу-құрылыс салаларында, тіпті түсті металлургияда, геологиялық және топографиялық-геодезиялық жұмыстарда қол жетімді болды.

Жалпы соңғы онжылдықта елімізде бизнес жүргізу үшін қолайлы жағдайлар жасалған. Қазақстан төрт рет Дүниежүзілік Банктің Doing Business рейтингінде бас реформатор болып танылды. Дүниежүзілік банктің аталған рейтингісіне сәйкес, 2019 жылы Қазақстан бизнесті жүргізу жеңілдігі бойынша 90 елдің ішінен 25-орынға ие болды. Яғни, дамыған АҚШ, Ұлыбритания, Қытай Сингапур сынды елдермен иық тіресе отырып, тіпті Жапонияны артқа тастап 25-қатарға орналасқанын көруге болады [23].

Соңғы бесжылдықта бизнестегі әйелдер санының артқанын атап өтуіміз керек.

2015 жылдың сәуір айынан бастап Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Еуропалық Қайта Құру және даму банкі «Бизнестегі әйелдер» бағдарламасын іске қосты. «Бизнестегі әйелдер» бағдарламасы іске қосылғаннан бері-2019 жылдың 1 сәуірінде екінші деңгейлі банктер мен микроқаржы ұйымдары 25 миллиард қаржы бөлді [24].

Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық дамуындағы әйелдердің рөлін күшейту жөніндегі маңызды бастамалардың бірі – ҚР Ұлттық экономика министрлігі, Азия даму банкі және Біріккен Ұлттар Ұйымының «Қазақстанның COVID-19 пандемиясымен күресудегі ынтымақтастық қоры» («Ынтымақтастық қоры») Даму бағдарламасы бірлескен жобасы аясында еліміздің барлық аймақтарында әйелдер кәсіпкерлігін дамыту орталықтарының (Орталықтар) ашылуы болды. Орталықтар әйелдер кәсіпкерлігін дамытуға, оқыту, кооперация және қажетті құзыреттерді қалыптастыру алаңы болды. Сонымен қатар,

олардың экономикалық белсенділігін ынталандыруға, сондай-ақ бизнесті қолдау бағдарламалары шеңберінде жеңілдікті кредиттер мен гранттар беруге, әйелдердің жұмыспен қамтылуын қамтамасыз етуге, әйелдер мен олардың ұйымдары өндірген тауарлар мен қызметтерді өткізу нарықтарын дамытуға жәрдемдесуге арналған. Алғашқы Орталықтар 2021 жылдың қарашасында Алматы, Түркістан және Маңғыстау облыстарында ашылды. 2022 жылдың сәуір айының ортасына дейін әйелдер кәсіпкерлігін дамытудың 17 орталығы арқылы 1 305 әйел қызмет алды. Көрсетілген қызметтердің жалпы саны 3 027 бірлікті құрады деп Азия даму банкі өз есептерінде көрсетті [25].

2023 жылы БҰҰ күш-жігерінің негізгі бағыттарының бірі гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы күрес және Қазақстандағы әйелдер құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту болды. БҰҰ қолдауымен Гендерлік зорлық-зомбылықты жою жөніндегі Орталық Азия альянсының құрылуының арқасында гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы өңірлік ынтымақтастықта айтарлықтай ілгерілеушілік болды. Екі конференцияға Орталық Азиядағы гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы стратегиялық жоспарларды анықтау және прогресті бағалау үшін 280 астам мүдделі тараптар қатысты. Бұдан басқа, гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы күрес саясатының халықаралық стандарттарын ілгерілету және ықпал ету үшін гендерлік зорлық-зомбылық және адам құқықтары саласында жұмыс істейтін Орталық Азия азаматтық қоғамы ұйымдарының 500 өкілінің әлеуеті нығайтылды. «Жарық сәулесі» бастамасы аясында 2020 жылдан бастап БҰҰ Орталық Азиядағы 7 млн адам арасында салауатты еркектік пен гендерлік теңдік туралы хабардарлықты арттырды және Орталық Азиядағы 35 млн әйел мен қызға пайда әкелуі мүмкін білім алмасу үшін өңірлік платформа құрды. 2023 жылы гендерлік зомбылықты алдын алу және гендерлік зомбылыққа сектораралық ден қою мәселелері бойынша әртүрлі саладан кем дегенде 250 маман (журналистер, мемлекеттік органдар және т.б.) оқытылды [26, 24 б].

БҰҰ ауылдық жерлерде және қалаларда 15000 әйел мен қызға көмек көрсету арқылы репродуктивті денсаулық қызметтерін қолдады. Сондай-ақ 10000 астам адамды ақпараттық ағартушылық іс-шараларға және қолдау қызметтеріне (соның ішінде «MenEngage» бағдарламасы арқылы ер адамдар, сондай-ақ еріктілер, мемлекеттік органдар өкілдері мен мамандар) тарта отырып, гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы науқандар өткізілді, 20 млн адам Орталық Азиядағы гендерлік зорлық-зомбылықтың барлық түрлерін тоқтатуға шақыратын «HeForShe» және «Сен жалғыз емессің» науқандарымен қамтылды. 2023 жылы құрылған гендерлік зорлық-зомбылыққа қарсы виртуалды платформа Орталық Азиядағы барлық әйелдерге гендерлік зорлық-зомбылықты алдын алу бойынша стандартты операциялық рәсімдер, әдістемелер, оқу материалдары мен құралдары саласындағы өз әлеуетін нығайтуға мүмкіндік береді. Жүздеген азаматтық қоғамдық ұйымдар, сарапшылар мен әйелдер бұл ресурсты пайдаланып үлгерді. Қазақстан мұсылмандары діни басқармасының және медресенің 40 маманы зорлық-зомбылықтан аман қалған мұсылман әйелдерге психологиялық қолдау көрсету бойынша оқудан өтті. БҰҰ

сонымен қатар 2023 жылы Қазақстанның төрағалығымен Орталық Азия әйелдерінің диалогына ықпал етіп, 100 астам әйел жоғары деңгейдегі кездесулерге қатысты [26, 28 б].

Қазақстан әлеуметтік мемлекеттің негізгі принциптерін ұстана отырып, оны іске асыруда әйелдердің құқықтары мен бостандықтарын қорғауда тиімді мемлекеттік бағдарламалар мен құжаттар қабылдаған. Мәселен, ҚР Конституциясының 27-бабында: «Неке мен отбасы, ана мен әке және бала мемлекеттің қорғауында болады. Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу – ата-ананың етене құқығы әрі міндеті» деп нақтыланған [27]. Қазақстан Республикасында әйелдер мен балаларды әлеуметтік және құқықтық қорғау мақсатында мынандай заңдар мен нормативті құқықтық актілер қабылданды: Қазақстан Республикасының Халықты жұмыспен қамту туралы Заңы [28]; «Ең төмен әлеуметтік стандарттар және олардың кепілдіктері туралы» ҚР Заңы [29]; «Әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорацияларды дамытудың 2025 жылға дейінгі кешенді жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің кешенді жоспары [30]; «Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау және Ұлттық экономика министрліктерінің кейбір мәселелері туралы» [31]; Ерлер мен әйелдердің тең құқықтарының және тең мүмкіндіктерінің мемлекеттік кепілдіктері туралы [32]; Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы [33]; Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы [34]; Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы [35] Заңдары, Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау саласын дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы [36]; Денсаулық сақтау инфрақұрылымын дамытудың 2024-2030 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы [37] Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейінгі отбасылық және гендерлік саясат бекіту туралы тұжырымдамасы [38], Қазақстан Республикасын әлеуметтік дамытудың 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасы [39] мен Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы [40] және Қазақстан Республикасының әлеуметтік кодекстері [41] қабылданды.

Орнықты даму мақсаттарын іске асыру мақсатында әрбір мемлекет ұлттық деңгейде қойылған мақсаттарға қол жеткізуге ықпал ететін өзінің стратегиялық тәсілдерін қолданады. Қазақстанның басты артықшылықтарының бірі – ұлттық жоспарлаудың дұрыс құрылған жүйесін атауға болады. Дамудың осы кезеңінде мемлекет тарапынан стратегиялық жоспарлау үшін институционалдық негіздер әзірленді, құжаттар дайындалып, жүйелі тәсіл әзірленді. Мемлекеттік басқару қызметтерін бағалау жүйесі енгізіліп, мемлекеттік сектордың стратегиялық жоспарлары қалыптастырылуды. Бүгінгі таңда орнықты даму мақсаттарының шамамен 79,9 % Қазақстанның ресми жоспарлау жүйесінде көрсетілген [26, 138 б].

Орнықты даму және қазақстандық қоғамның әлеуметтік әл-ауқатын арттыру мақсатында 2023 жылдың 1 қыркүйегінен бастап елімізде Отбасының цифрлық картасы жұмыс істей бастады. Отбасының цифрлық картасы – бұл мемлекеттік цифрлық технология саясат саласындағы

жетекші шешім, ол саяси шешімдер қабылдайтын органдарға нақты уақыт режимінде әлеуметтік қорғалмаған отбасылар туралы агрегатталған деректерге қол жеткізуге көмектеседі. Платформа Қазақстандағы халықтың неғұрлым осал топтары үшін біртұтас, гендерлік-сезімтал және тиімді әлеуметтік қолдау жүйесін құрады. Осы күні Әлеуметтік кодекстің негізінде жатқан осы жобаның арқасында Қазақстанда 6 миллионнан астам отбасы картаға түсірілді. Мұндай ашық ақпарат мемлекеттік шығындарды жақсырақ жоспарлауға және нақты уақыт режимінде алынған мәліметтер негізінде атаулы әлеуметтік көмекті дәлірек бағыттауға мүмкіндік береді [42].

Әлеуметтік мемлекет қағидаттарын сақтай отырып, ҚР Еңбек колдексінің 100-бап, 1-тармағында ата-аналардың бірі бала күтімі бойынша демалысқа кете алады деп 2023 жылдың 1 мамырында өзгеріс енгізілді. Бұл дегеніміз әлеуметтік төлем тек бір ата-анаға төленеді. Мысалы, егер ер адам бала күтімі бойынша демалысқа шыққысы келсе, оны жалақысы сақталмайтын демалысқа жібереді. Ол жұмыс берушінің мақұлдауымен сол бұйрығы бойынша әлеуметтік төлем алуға өтініш бере алады. Бұл демалыс кезеңі баланың туған күнінен бастап болуы керек. Әйел немесе ер адам болсын, жәрдемақы мөлшері оның бала туғанға дейінгі соңғы екі жылдағы орташа табысы негізінде есептеледі. Бұл өзгеріс қазақстандық қоғамдағы әкелердің балаларға деген жауапкершілігінің артуының бір көрінісі. Екінші жағынан, әйелдердің өз мамандығын дұрыс игере отырып, мансаб мінберіне кедергі келтірмей қызмет ете беуіне жаңа жол ашылды.

2024 жылдың бірінші жартыжылдығында жарияланған «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» акционерлік қоғамы сайтының деректеріне сүйенсек, әлеуметтік төлем алушылар саны 561,5 мың адамды құрады, оның ішінде 560,3 мың әйел және 1,2 мың ер адам. Бала күтіміне байланысты демалысқа кеткен ер адамдар көбіне ірі компанияларда немесе экономиканың әртүрлі салаларының жеке кәсіпкерлер болып қызмет атқарады [43].

Қазақстан Біріккен Ұлттар Ұйымына қатысушы елдердегі дамуды өлшеу және нәтижелерді салыстыру халықаралық көрсеткіштері бойынша гендерлік теңдікке қол жеткізуге ұмтылады. Біріккен Ұлттар Ұйымының Даму Бағдарламасы деректеріне сәйкес, БҰҰ-ның 2021-2022 жылдардағы адам дамуы индексі бойынша жыл сайынғы баяндамасында адам дамуының индексі бойынша ерлер мен әйелдер арасындағы жетістіктердің теңдік деңгейі бойынша Қазақстан гендерлік даму деңгейі өте жоғары елдердің 1-ші тобына кіреді. БҰҰ Бас Ассамблеясының Нью-Йорктегі 76-сессиясы барысында Қазақстан 2022-2024 жылдарға арналған БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі кеңесінің мүшесі болып сайланды. Бұл адам құқықтарды қорғау саласындағы халықаралық нормалар мен стандарттарды ілгерілету процесі және адам бостандықтары - елімізде белсенді және жауапты қатысушы ретіндегі рөлін мойындау. Біріккен Ұлттар Ұйымының Кеңесінде Қазақстан Республикасының келесі бағыттары анықталды: гендерлік теңдікті ілгерілету және құқықтарды

кеңейту және әйелдердің мүмкіндіктері, жалпы жою, барлық нысандарға қарсы күрес төзімсіздік, дін мен сенім бостандығы, инклюзивті және жалпыға бірдей білім беру [44, 2 б].

1995 жылы Бейжің декларациясына қосылғаннан бері Қазақстан Республикасы гендерлік саясатты қалыптастыруға бағыт алды. Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен 1998 жылдан бастап елімізде Ұлттық әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі комиссия қызмет етеді. Ал өңірлерде азаматтық сектор өкілдерінен тұратын тиісті консультативтік-кеңесші органдар комиссия жұмыстарын атқарады [45]. 2014 жылдан бастап жыл сайын «Мерейлі отбасы» ұлттық байқауы өткізіледі, ол адамгершілік құндылықтарды жаңғыртуға және өсіруге бағытталған отбасы мен некенің оң бейнесі, отбасы мәртебесін арттыру болып табылады. 2023 жылы Қазақстан Республикасындағы мереке күндерінің тізбесі «Аналар күні» (мамырдың екінші жексенбісі) және «Әкелер күні» болып толықтырылды. Аталған атаулы даталардың маңыздылығы – еліміздегі отбасының сақталуы мен ерлі-зайыптылар арасындағы байланысты күшейту үшін жасалынып отыр.

1-кесте. Соңғы бес жылықтағы Қазақстанның гендерлік теңдік жетістіктері. (авторлармен құрастырылған)

2016 жылдан бастап Қазақстан Республикасындағы 2030 жылға дейін Отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын іске асыру басталды. [46] 2022 жылы ҚР Президентінің қолдауымен құжат өзектендіріліп және қайта қабылданды. Тұжырымдаманы іске асыру жөніндегі жаңартылған

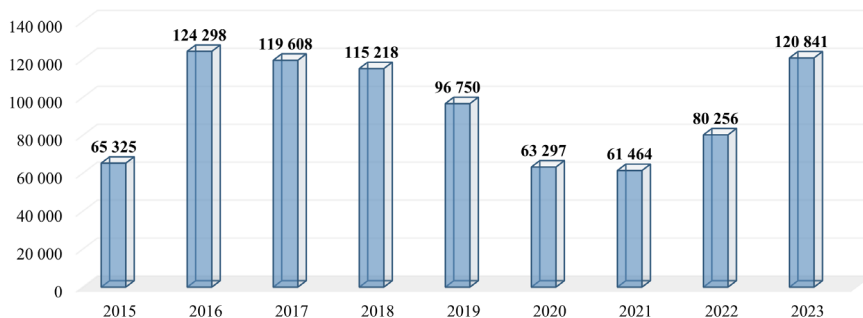
жоспар әйелдердің экономикалық және саяси ұстанымдарын барынша қолдау, мемлекеттік органдар басшылығындағы әйелдер санын ұлғайтып, квазимемлекеттік сектордағы әйелдер санын 30% - ға дейін жеткізу, әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу, гендерлік білім беруді насихаттау, ана мен баланы қолдау сынды негізгі мәселелерге қамтамасыз етуге назар аударылды. Тұжырымдама Қазақстан Республикасының мемлекеттік гендерлік саясаттың мақсаттарына қол жеткізу айқындалған. Сондай-ақ, ерлер мен әйелдердің тең құқықтары, міндеттері мен мүмкіндіктері, жыныстық кемсітушілікті жеңіп, дамуды өлшеуге арналған нақты шаралар мен индикаторларды қарастырады [47].

БҰҰ Қазақстан бойынша жасаған есебінде, 2023 жылы 973,6 млн. теңге сомаға 158 әлеуметтік жоба іске асырылды. Отбасылық және гендерлік саясат саласындағы жобаларды қаржыландырудың жалпы көлемі 3,3 есеге ұлғайды. Бұл 2022 жылмен салыстырғанда 231,5% өскенін көрсетеді [44, 10 б].

ҚР Ұлттық статистика бюросының 2025 жылғы 1 қаңтардағы мәліметіне жүгінсек, елімізде 20 286 034 млн. адам тіркеліп, оның 10 373 918 әйел (51,2 %) және 18 жасқа дейінгі балалар 6,7 млн. (34,1 %), оның ішінде қыздар – 3,3 млн. (48,6 %), ұлдар – 3,5 млн. (51,4 %) құрап отыр [48].

1-диаграмма. ҚР Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросының Ақпараттық-талдамалық жүйесінің мәліметі бойынша авторлар құрастырған [50].

Әйелдерге қарсы тіркелген қылмыстар саны, ҚР

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің мәліметінше, отбасылық-тұрмыстық саладағы моральдық қысым мен ұрып-соғу фактілерінің бір бөлігін тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының өздері мұқият жасырады деп анықталған. Төменде көрсетілген кестеде әйелдерге қатысты қылмыс 2016 жылы 124 298 құраған. Әлемде орын алған пандемия кезінде 2020 және 2021 жылдары әйелдерге қатысты қылмыстың күрт төмендегенін байқауға болады. Алайда, үйде отырған

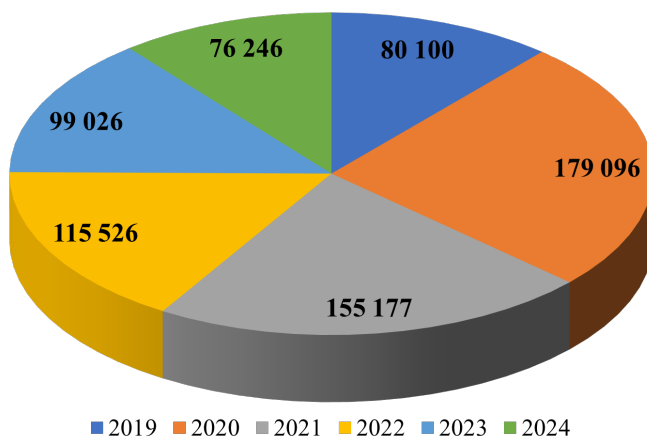
әйелдер өз серіктесінен қысым көрген, бұл кезеңде елдегі полиция қоңырау соққан нәзік жандылардың саны артқан [49].

Қазақстан Республикасындағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл А.Ластаевтың 2024 жылғы арнайы баяндамасында еліміздегі отбасылық зорлық-зомбылық құрбанларына әрбір аймақтарда психологиялық және арнаулы әлеуметтік көмек көрсетіледі. Орталықтарды ұстау жергілікті бюджет қаражатынан жүзеге асырылады. 2023 жылы бөлінген қаражат көлемі 2 282,7 млн. теңгені құрады. Орталықтарда зардап шеккендерге қызметтер тәулік бойы 6 айға дейін немесе күндізгі уақытта тәулігіне алты сағат мерзімде көрсетіледі [51].

2024 жылғы 15 сәуірде ҚР Президенті Қ.К.Тоқаев отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы тұруға бағытталған заңға қол қойды. Отбасылық және тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл туралы заң қауіпсіз қоғам құру жолындағы маңызды қадам деп атауға болады. Жаңа заң әйелдер мен балаларға қатысты құқық бұзушылықтар үшін жазаларды қатаңдатуы көздейді.

2-диаграмма. Отбасылық және тұрмыстық зорлық-зомбылық көрсеткіштері.

Отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық фактілері бойынша полицияны шақыру

Мәселен, егер бұрын ұрып-соғу және денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру Әкімшілік құқық бұзушылық санатына жататын болса, бұдан былай мұндай қылмыстар үшін қылмыстық жауапкершілік енгізілді. Педофилия және кәмелетке толмаған баланы өлтіргені үшін өмір бойына бас бостандығынан айыру енгізілді. Аталған заңдағы өзгерістер қазақстандық қоғамдағы әйел құқықтары мен мүдделерін қорғап, отбасында зәбір көрген әелдерді қорғауға арналған. Қазақстандық қоғамда заң үстемдігінің салтанат құруы – әйелдер мен балалар үшін қауіпсіз және әділ қоғам құрудағы маңызды қадам.

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу Қазақстан Республикасында ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясаттың орнықты даму қағидаттарымен тығыз байланыста жүзеге асырылып отырғанын көрсетеді. Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғауға бағытталған халықаралық құжаттарға қосылып, ұлттық деңгейде құқықтық және институционалдық негіздерді қалыптастырды. Мемлекет әлеуметтік мемлекет қағидаттарын ұстана отырып, ана мен баланың әлауқатын арттыруға бағытталған заңнамалық актілерді, стратегиялық бағдарламаларды және әлеуметтік қолдау механизмдерін жүйелі түрде жетілдіруде.

Зерттеу нәтижелері Қазақстанда ана мен баланы қорғау саласында бірқатар маңызды жетістіктерге қол жеткізілгенін дәлелдейді. Атап айтқанда, гендерлік саясатты дамыту, әйелдердің еңбек нарығындағы және кәсіпкерліктегі белсенділігін арттыру, әлеуметтік төлемдер жүйесін жетілдіру, отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын жүзеге асыру, сондай-ақ әлеуметтік қорғау саласын цифрландыру бағытында елеулі қадамдар жасалды. Сонымен қатар, БҰҰ-ның Орнықты даму мақсаттарын ұлттық жоспарлау жүйесіне енгізу және оларды іске асыру бойынша стратегиялық шаралар қабылданды.

Сонымен бірге жүргізілген талдау ана мен баланы қорғау саласында шешімін талап ететін бірқатар мәселелердің бар екенін көрсетті. Олардың қатарына еңбек нарығындағы гендерлік теңсіздік, әйелдер мен ерлер арасындағы жалақы айырмашылығы, тұрмыстық зорлық-зомбылық мәселелері және әлеуметтік қызметтердің қолжетімділігіне қатысты проблемалар жатады. Бұл жағдайлар әлеуметтік саясатты одан әрі жетілдіру және мемлекеттік бағдарламалардың тиімділігін арттыру қажеттігін көрсетеді.

Осыған байланысты ана мен баланы қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты жетілдіру үшін халықаралық тәжірибені ескере отырып, гендерлік теңдікті қамтамасыз ету, әлеуметтік қолдау тетіктерін күшейту, әйелдердің экономикалық мүмкіндіктерін кеңейту және тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу бағытындағы кешенді шараларды одан әрі дамыту маңызды болып табылады. Бұл өз кезегінде Қазақстанның әлеуметтік мемлекет ретінде орнықты дамуын қамтамасыз етуге және қоғамның әл-ауқатын арттыруға мүмкіндік береді. Яғни, ана мен баланы қорғау саясатын жетілдіру Қазақстанның орнықты даму мақсаттарына қол жеткізуінің маңызды факторларының бірі болып табылады және ол ұлттық әлеуметтік саясаттың басым бағыттарының бірі ретінде қарастырылуы тиіс.

ӨДЕБИЕТТЕР:

1. Дмитрий Юрьевич Карасев. Режимы всеобщего благополучия в развивающихся странах. Journal of Social Policy Research. <https://cyberleninka.ru/article/n/rezhimy-vseobschego-blagosostoyaniya-v-razvivayuschih-sy-stranah> (қаралған күні: 10.03.2025).
2. Amartya Sen: A More Human Theory of Development. <https://asiasociety.org/amartya-sen-more-human-theory-development> (қаралған күні: 10.03.2025).
3. Соловьева Виктория Викторовна. К вопросу о теории справедливости Джона Ролза. A scientific journal on the topic: Sociological Sciences, Political science, and Other social sciences. <https://cyberleninka.ru/journal/n/zhurnal-issledovaniy-sotsialnoy-politiki?i=1147628>. (қаралған күні: 10.03.2025).
4. Жаркынбаева, Р. С. Социальная политика новых независимых государств Центральной Азии: сравнительный анализ [Текст] : автореферат дис. / Р. С. Жаркынбаева. - Алматы : Эрекет-Print, 2008. - 47 б.
5. Амангельдиева, Н.С. Социальная сфера Республики Казахстан: состояние, проблемы и пути развития [Текст] Н. С. Амангельдиева «Тұран» университетінің хабаршысы. - 2014. - № 1. - С. 129-131.
6. Айтжанова Д.А., Омаров А.К. Механизмы перехода к устойчивому развитию экономики Казахстана в условиях глобализации// Statistics, Accounting and Audit. - 2016. - № 4 (63). - С. 72-78.
7. Шакирова Н.Н. «Социальная защита материнства и детства в условиях социально-экономической трансформации российского общества». (Диссертационная работа) <https://www.dissercat.com/content/sotsialnayazashchita-materinstva-i-detstva-v-usloviyakh-sotsialno-ekonomicheskoi-transforma>. (қаралған күні: 10.01.2025).
8. OGontmakher%20E.Sh.%20Trubin%20V.V.pdf (қаралған күні: 10.01.2025).
9. Ромайкин П.Д. Система социальной поддержки семей с детьми: первый опыт и история развития. <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-sotsialnoy-podderzhki-semey-s-detmi-pervyy-opyt-i-istoriya-razvitiya>. (қаралған күні: 10.01.2025).
10. Nikos Papadakis, Stylianos Ioannis Tzagkarakis. Welfare state, social policy and social sustainability, within the context of the permacrisis. <https://www.frontiersin.org/journals/politicalscience/articles/10.3389/fpos.2024.1451406/full>. (қаралған күні: 10.01.2025).
11. Christine Wekerle. Considerations for child protection and practice: What is child protection now? <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2950193824000251> (қаралған күні: 12.01.2025).
12. Angeles Sánchez, María Navarro. Public Policies of Welfare State and Child Poverty in the European Union. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/5/2725>. (қаралған күні: 12.01.2025).
13. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration>. (қаралған күні: 12.01.2025).
14. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>. (қаралған күні: 15.01.2025).
15. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms>. (қаралған күні: 15.01.2025).
16. Convention on the Political Rights of Women. https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf (қаралған күні: 15.01.2025).
17. Convention on the Nationality of Married Women https://treaties.un.org/doc/treaties/1958/08/19580811%2001-34%20am/ch_xvi_2p.pdf. (қаралған күні: 15.01.2025).
18. Convention of non-international organizations on equal remuneration of men and women in Labor values. C100 - Equal Remuneration Convention, 1951. https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312245:NO. (қаралған күні: 18.01.2025).
19. UN official website. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/>. (қаралған күні: 18.01.2025).
20. Қазақстанның 2019 жылғы ерікті ұлттық шолуы. https://eri.kz/kz/Celi_ustojchivogo_razvitija/Nacionalnyj_otchet/ (қаралған күні: 18.01.2025).
21. Ерікті Ұлттық шолу 2022. https://eri.kz/documents/SGD/END_KAZ_Report_DNO_07-2022.pdf (қаралған күні: 18.01.2025).
22. «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне азаматтардың жекелеген санаттарын әлеуметтік қорғау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы, 2021 жылғы 12 қазан, <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2100000067> (қаралған күні: 20.01.2025).
23. The World Bank's Doing Business Rating <https://archive.doingbusiness.org/ru/rankings>. (қаралған күні: 10.02.2025)
24. Kazakhstan and the European Bank for Reconstruction and Development have launched the Women in Business program <https://www.ebrd.com/news/2023/ebrd-and-kmf-support-women-entrepreneurship-in-kazakhstan.html> Available at: [accessed 10 February 2025].

25. Republic of Kazakhstan: COVID-19 Solidarity Fund for Kazakhstan . Ochet o deiatelnosti Sentrov razvitiia jenskogo predprinimatelstva v ramkah proekta «Fond Solidarnosti v Kazahstane dlä börbü s pandemiei COVID-19» po sostoiianiu na 15.04.2022 goda <https://www.adb.org/sites/default/files/project-documents/54265/54265-001-tar-en.pdf> Available at: [accessed 10 February 2025].
26. UNCT Annual Results Report 2023 KAZ.pdf <https://kazakhstan.un.org/sites/default/files/2024-05/UNCT%20Annual%20Results%20Report%202023%20KAZ.pdf> Available at: [accessed 10 February 2025].
27. 27. The Constitution of the Republic of Kazakhstan. https://adilet.zan.kz/eng/docs/K950001000_ Available at: [accessed 10 February 2025].
28. The Law of the Republic of Kazakhstan About employment of the population https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38847468&pos=3;-108#pos=3;-108 Available at: [accessed 10 February 2025].
29. The Law of the Republic of Kazakhstan dated 19 May 2015 № 314-V. On minimum social standards and their guarantees. <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1500000314>. Available at: [accessed 15 February 2025].
30. Comprehensive plan for approval of the Comprehensive Plan for the development of social and entrepreneurial corporations until 2025. <https://adilet.zan.kz/kaz/archive/docs/P2100000520/04.08.2021>. Available at: [accessed 15 February 2025].
31. 31. The Law of the Republic of Kazakhstan «On some issues of the ministries of Health and national economy of the Republic of Kazakhstan». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000071>. Available at: [accessed 15 February 2025].
32. The Law of the Republic of Kazakhstan «On state guarantees of equal rights and equal opportunities for men and women». https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z090000223_/Z090223.htm. Available at: [accessed 15 February 2025].
33. The Law of the Republic of Kazakhstan «On social and medical-pedagogical correctional support for children with disabilities». https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000343_ Available at: [accessed 15 February 2025].
34. The Law of the Republic of Kazakhstan «On protecting children from information that has consequences for their health and development». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000169>. Available at: [accessed 18 February 2025].
35. The Law of the Republic of Kazakhstan «On the rights of the child in the Republic of Kazakhstan». Available at: [accessed 18 February 2025].
36. On approval of the concept of the healthcare development of the Republic of Kazakhstan until 2026. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200000945>. Available at: [accessed 18 February 2025].
37. On approval of the concept for the development of healthcare infrastructure for 2024-2030. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2400000454>. Available at: [accessed 18 February 2025].
38. On approval of the concept of family and gender policy in the Republic of Kazakhstan until 2030. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000384>. Available at: [accessed 18 February 2025].
39. Qazaqstan Respublikasyn äleumettik damytudyn 2030 jylğa deingı tüjyrymdamasy <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000396> Available at: [accessed 20 February 2025].
40. Code on public health and the healthcare system the Republic of Kazakhstan. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360>. Available at: [accessed 20 February 2025].
41. Social code of the Republic of Kazakhstan. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2300000224> Available at: [accessed 20 February 2025].
42. Otbasyınyñ sıfırlıq kartasy turaly apparat. <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek-kostanay/press/news/details/537832?lang=kk&ysclid=1qdhkfc91b822456562> Available at: [accessed 20 February 2025].
43. Memleketтік äleumettik saqtardyru qory saity. <https://gfss.kz/kk/search/?query=%D0%97%D0%B0+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%B5+%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%B5+2024+%D0%B3> Available at: [accessed 20 February 2025].
44. Kompleksnyi obzor po osuşestvleniu Pekinskoi deklaracii i platformy deistvi (1995 goda) Respublika Kazahstan. [accessed 25 February 2025].
45. Ültıtyq äielder isteri jäne otbasylyq-demografıalyq saiasat jöınındeğı komisia https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/commission_for_women [accessed 25 February 2025].
46. Qazaqstan Respublikasy Ükmetiniñ 2023 jylğy 31 мамыrdağy № 426 qaulysy. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000426/history> [accessed 25 February 2025].
47. «Qazaqstan Respublikasyndağy 2030 jylğa deingı otbasylyq jäne genderlik saiasat tüjyrymdamасыn bekitu turaly» Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniñ 2016 jylğy 6 jeltoqsandağy № 384 Jarlyğyna özgeris engizu turaly. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2200000853/history> [accessed 25 February 2025].
48. National Bureau of statistics of the Republic of Kazakhstan. <https://stat.gov.kz/>. Available at: [accessed 10 Marth 2025].
49. Ranking.kz -Qazaqstan ekonomikasynıñ monitoriñi jöınındeğı jobasynıñ resmi saity. <https://ranking.kz/kz/sholu/regions-kz/otbasyly-trmysty-salada-zhasal-y-buzshylytar-sany-tarmamyr-2022.html> Available at: [accessed 10 Marth 2025].
50. Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlaıjäne reformalau agenttigi Ültıtyq statistika bürosynıñ Aqparattyq-taldamalyq júiesi. <https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/704768?keyword=> Available at: [accessed 10 Marth 2025].

51. Qazaqstan Respublikasyndaǵy Adam qúyqyrtary jónindeǵi uákıldiń arнайы baıandamasy. <https://www.gov.kz/memleket/entities/ombudsman/documents/details/825810?lang=kk> Available at: [accessed 10 Marth 2025].

REFERENCES:

1. Dmitry Yuryevich Karasev. Rejimi vseobşego blagosostoyaniya v razvivayuşih stranah. Journal of Social Policy Research. [Welfare regimes in developing countries] <https://cyberleninka.ru/article/n/rezhimy-vseobşchego-blagosostoyaniya-v-razvivayuschih-sya-stranah> (date accessed 10 January 2025).
2. Amartya Sen: A More Human Theory of Development. <https://asiasociety.org/amartya-sen-more-human-theory-development> (date accessed 10 January 2025).
3. Solovyova Victoria Viktorovna. K voprosu o teorii spravedlivosti Džona Rolza. A scientific journal on the topic: Sociological Sciences, Political science, and Other social sciences. [On the question of John Rawls' theory of justice. A scientific journal on the topic: Sociological Sciences, Political science, and Other social] <https://cyberleninka.ru/journal/n/zhurnal-issledovaniy-sotsialnoy-politiki?i=1147628> (date accessed 10 January 2025).
4. Jarkynbaeva, R. S. Socialnaia politika novyh nezavisimyh gosudarstv Sentralnoi Aziy: sravnitelnyi analiz [Tekst] avtoreferat dis. [Social policy of the newly independent states of Central Asia: a comparative analysis [Text] dissertation work] R. S. Jarkynbaeva. - Almaty : Areket-Print, 2008. - p 47.
5. Amangeldieva, N.S. Socialnaia sfera Respubliki Kazahstan: sostoianie, problemy i puti razvitiia [Tekst] / N. S. Amangeldieva // [Social sphere of the Republic of Kazakhstan: state, problems and ways of development [Text] / N. S. Amangeldieva, «Turan» universitetiniń habarsy. - 2014. - № 1. - p. 129-131.
6. Aitjanova D.A., Omarov A.K. Mehanizmy perehoda k ustoichivomu razvitiu ekonomiki Kazahstana v usloviakh globalizatsii // [Mechanisms of transition to sustainable development of Kazakhstan's economy in the context of globalization /] Statistics, Accounting and Audit. - 2016. - № 4 (63). - p. 72-78.
7. Şakirova N.N. «Socialnaia zaşita materinstva i detstva v usloviakh socialno-ekonomicheskoi transformatsii rosiskogo obşestva». (Disertatsiyalik jumis) [“Social protection of motherhood and childhood in the context of socio-economic transformation of Russian society.” (Dissertation work)] <https://www.dissertat.com/content/sotsialnaya-zashchita-materinstva-i-detstva-v-usloviyakh-sotsialno-ekonomicheskoi-transforma> (date accessed 10 January 2025).
8. Aliev D.F., Gontmaher E.Ş., Trubin V.V. Socialnaia podderjka semi, materinstva i detstva: Rosia i mirovoi opyt. [Social support for family, motherhood and childhood: Russia and the global experience] https://www.inecon.org/docs/2024/02_322-338_Aliev%20D.F.,%20Gontmaher%20E.Sh.,%20Trubin%20V.V.pdf (date accessed 10 January 2025).
9. Romaikin P.D. Sistema sotsialnoi podderjki semei s detmi: pervyi opyt i istoria razvitiia. [The system of social support for families with children: the first experience and the history of development.] <https://cyberleninka.ru/article/n/sistema-sotsialnoy-podderzhki-semej-s-detmi-pervyy-opyt-i-istoriya-razvitiya> (date accessed 10 January 2025).
10. Nikos Papadakis. Stylianos Ioannis Tzagkarakis. Welfare state, social policy and social sustainability, within the context of the permacrisis. <https://www.frontiersin.org/journals/politicalscience/articles/10.3389/fpos.2024.1451406/full> (date accessed 10 January 2025).
11. Christine Wekerle. Considerations for child protection and practice: What is child protection now? <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2950193824000251> (date accessed 12 January 2025).
12. Angeles Sánchez, María Navarro. Public Policies of Welfare State and Child Poverty in the European Union. <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/5/2725> (date accessed 12 January 2025).
13. Beijing Declaration and Platform for Action, Beijing +5 Political Declaration and Outcome. <https://www.unwomen.org/en/digitalibrary/publications/2015/01/beijing-declaration>. (date accessed 12 January 2025).
14. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York, 18 December 1979. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>. (date accessed 15 January 2025).
15. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-elimination-all-forms>. (date accessed 15 January 2025).
16. Convention on the Political Rights of Women. https://treaties.un.org/doc/treaties/1954/07/19540707%2000-40%20am/ch_xvi_1p.pdf (date accessed 15 January 2025).
17. Convention on the Nationality of Married Women https://treaties.un.org/doc/treaties/1958/08/19580811%2001-34%20am/ch_xvi_2p.pdf (date accessed 15 January 2025).
18. Convention of non-international organizations on equal remuneration of men and women in Labor values. C100 - Equal Remuneration Convention, 1951. <https://normlex>.

- ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312245:NO (date accessed 18 January 2025).
19. UN official website. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/sustainable-development-goals/> (date accessed 18 January 2025).
20. Qazaqstannyn 2019 jylgy erikti ultiqy sholyu. [Voluntary National Review of Kazakhstan in 2019.] https://eri.kz/kz/Celi_ustojchivogo_razvitiya/Nacionalnyj_otchet/ (date accessed 18 January 2025).
21. Erikti ultiqy sholu 2022. [Voluntary National Review 2022.] https://eri.kz/documents/SGD/END_KAZ_Report_DNO_07-2022.pdf (date accessed 18 January 2025).
22. «Qazaqstan Respublikasynyñ keibir zanamalyq aktlerine azamattardyn jekelegen sanattaryn aleumettik qorgau maseleleri boiynsha ozgerister men tolyqtyrular engizu turaly» Qazaqstan Respublikasynyñ Zañy, 2021 jylgy 12 qazan. [Law of the Republic of Kazakhstan «On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on the issues of social protection of certain categories of citizens», October 12, 2021] <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2100000067> (date accessed 20 January 2025).
23. The World Bank's Doing Business Rating <https://archive.doingbusiness.org/ru/rankings> (date accessed 10 February 2025).
24. Kazakhstan and the European Bank for Reconstruction and Development have launched the Women in Business program <https://www.ebrd.com/news/2023/ebd-and-kmf-support-women-entrepreneurship-in-kazakhstan.html> (date accessed 10 February 2025).
25. Republic of Kazakhstan: COVID-19 Solidarity Fund for Kazakhstan . Ochet o deiatelnosti Sentrov razvitiya jenskogo predprinimatelstva v ramkah proekta «Fond Solidarnosti v Kazahstane dlya borby s pandemiei COVID-19» po sostoiianiu na 15.04.2022 goda. [Republic of Kazakhstan: COVID-19 Solidarity Fund for Kazakhstan . Report on the activities of Women's Entrepreneurship Development Centers within the framework of the project «Solidarity Fund in Kazakhstan to combat the COVID-19 pandemic» as of 04/15/2022] <https://www.adb.org/sites/default/files/project-documents/54265/54265-001-tar-en.pdf> (date accessed 10 February 2025).
26. UNCT Annual Results Report 2023 KAZ.pdf <https://kazakhstan.un.org/sites/default/files/2024-05/UNCT%20Annual%20Results%20Report%202023%20KAZ.pdf> (date accessed 10 February 2025).
27. The Constitution of the Republic of Kazakhstan. https://adilet.zan.kz/eng/docs/K950001000_ (date accessed 10 February 2025).
28. The Law of the Republic of Kazakhstan About employment of the population https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=38847468&pos=3;-108#pos=3;-108 (date accessed 10 February 2025).
29. The Law of the Republic of Kazakhstan dated 19 May 2015 № 314-V. On minimum social standards and their guarantees. <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1500000314> (date accessed 15 February 2025).
30. Comprehensive plan for approval of the Comprehensive Plan for the development of social and entrepreneurial corporations until 2025. <https://adilet.zan.kz/kaz/archive/docs/P2100000520/04.08.2021> (date accessed 15 February 2025).
31. The Law of the Republic of Kazakhstan «On some issues of the ministries of Health and national economy of the Republic of Kazakhstan». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000071> (date accessed 15 February 2025).
32. The Law of the Republic of Kazakhstan «On state guarantees of equal rights and equal opportunities for men and women». https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z090000223_/z090223.htm (date accessed 15 February 2025).
33. The Law of the Republic of Kazakhstan «On social and medical-pedagogical correctional support for children with disabilities». https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z020000343_ (date accessed 15 February 2025).
34. The Law of the Republic of Kazakhstan «On protecting children from information that has consequences for their health and development». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000169> (date accessed 18 February 2025).
35. The Law of the Republic of Kazakhstan «On the rights of the child in the Republic of Kazakhstan». <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1800000169> (date accessed 18 February 2025).
36. On approval of the concept of healthcare development of the Republic of Kazakhstan until 2026. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2200000945> (date accessed 18 February 2025).
37. On approval of the concept for the development of healthcare infrastructure for 2024-2030. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2400000454> (date accessed 18 February 2025).
38. On approval of the concept of family and gender policy in the Republic of Kazakhstan until 2030. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1600000384> (date accessed 18 February 2025).
39. Qazaqstan Respublikasyn aleumettik damyudyñ 2030 jylğa deingı tüjyrymdamasy. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1400000396> (date accessed 20 February 2025).
40. Code on public health and the healthcare system the Republic of Kazakhstan. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2000000360> (date accessed 20 February 2025).
41. Social code of the Republic of Kazakhstan. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K2300000224> (date accessed 20 February 2025).
42. Otbasynyñ sifirlyq kartasy turaly apparat. [Information about the digital family map.]

- <https://www.gov.kz/memleket/entities/enbek-kostanay/press/news/details/537832?lang=kk&ysclid=lqdhkfc91b822456562> (date accessed 20 February 2025).
43. Memleketтік aleumettik saqtardyru qory saity. [Website of the State Social Insurance Fund] <https://gfss.kz/kk/search/?query=%D0%97%D0%B0+%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BE%D0%B5+%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%B5+2024+%D0%B3%> (date accessed 20 February 2025).
44. Kompleksnyi obzor po osuřestvleniu Pekinskoi deklaratsii i platformy deystvi (1995 goda) Respublika Kazahstan. [Comprehensive review of the implementation of the Beijing Declaration and Platform for Action (1995) Republic of Kazakhstan.] https://www.akorda.kz/upload/nac_komissiya_po_delam_zhenshin/9.pdf (date accessed 25 February 2025).
45. Ultyq aielder isteri jane otbasylyq-demografialyq saiasat jonindegi komisia. [National Commission on women's Affairs and family and demographic policy.] https://www.akorda.kz/kz/executive_office/presidential_commissions/commission_for_women (date accessed 25 February 2025).
46. Qazaqstan Respublikasy Ukimetinin 2023 jylgy 31 mamyrdagy № 426 qaulysy. [Resolution of the Government of the Republic of Kazakhstan dated May 31, 2023 No. 426.] <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000426/history> (date accessed 25 February 2025).
47. «Qazaqstan Respublikasyndagy 2030 jylga deiingi otbasylyq jane genderlik saiasat tujyrymdamasyn bekitu turaly» Qazaqstan Respublikasy Prezidentinin 2016 jylgy 6 jeltqqsandagy № 384 Jarlygyna ozgeris engizu turaly. [On amendments to the decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated December 6, 2016 No. 384 «On approval of the concept of family and gender policy in the Republic of Kazakhstan until 2030».] <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2200000853/history> (date accessed 25 February 2025).
48. National Bureau of statistics of the Republic of Kazakhstan. <https://stat.gov.kz/> (date accessed 10 Marth 2025).
49. Ranking.kz. Qazaqstan ekonomikasynyn monitoring jonindegi jobasynyn resmi saity. [Ranking.kz official website of the project on monitoring the economy of Kazakhstan.] <https://ranking.kz/kz/sholu/regions-kz/otbasyly-trmysty-salada-zhasal-y-bzushylytar-sany-tarmamyr-2022.html> (date accessed 10 Marth 2025).
50. Qazaqstan Respublikasy Strategialyq josparlaujane reformalar agenttigi Últyq statistika bürosynyn Apparatyq-taldamalyq juiesi. [Information and analytical system of the Bureau of national statistics of the agency of the Republic of Kazakhstan for Strategic Planning and reforms.] <https://taldau.stat.gov.kz/ru/NewIndex/GetIndex/704768?keyword=> (date accessed 10 Marth 2025).
51. Qazaqstan Respublikasyndagy Adam quyqqtary jonindegi uakıldın arnaiy baiandaması. [Special report of the Commissioner for Human Rights in the Republic of Kazakhstan.] <https://www.gov.kz/memleket/entities/ombudsman/documents/details/825810?lang=kk> (accessed 10 Marth 2025).